

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร
บนพื้นที่สูงจากผลของนโยบายให้สิทธิทำกิน (ส.ท.ก.) และ
การขยายตัวของตลาด: กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่ตุงติง

ผู้เขียน

ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

ปริญญา

นางสาวจารุวรรณ อินทยศ

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต

(การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร.สิทธิณัฐ ประพุทธนิติสาร

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูงจากผลของนโยบายให้สิทธิทำกิน (ส.ท.ก.) และการขยายตัวของตลาด หมู่บ้านแม่ตุงติง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากผลของนโยบายให้ ส.ท.ก. และการขยายตัวของตลาด 2) เพื่อศึกษารูปแบบและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรจากผลของนโยบายให้ ส.ท.ก. และการขยายตัวของตลาด และ 3) เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิธีคิดด้านสิทธิในการใช้ที่ดินอันเนื่องมาจากนโยบายให้ ส.ท.ก. และการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีแนวคิดในการศึกษา 5 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดนิเวศวิทยาการเมือง แนวคิดสิทธิในการใช้และการจัดการที่ดิน แนวคิดการขยายตัวของตลาด แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ที่ดิน และแนวคิดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการใช้ที่ดิน การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามทุกครัวเรือน และการสัมภาษณ์เชิงลึกตัวแทนเกษตรกรผู้ใช้ที่ดิน ผู้อาวุโส และผู้นำชุมชน การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม จากนั้นวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร

ผลการศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงในสองยุค คือ ยุคก่อนและยุคหลังที่นโยบายให้ ส.ท.ก. และการขยายตัวของตลาดจะเข้าสู่พื้นที่พบว่า นโยบายให้ ส.ท.ก. และการขยายตัวของตลาดเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรและส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนวิธีคิดด้านสิทธิบนที่ดิน โดย ประการแรก นโยบาย

ให้ ส.ท.ก. ได้เข้ามาควบคุมการใช้พื้นที่เกษตรประเภทที่ไร่ ทำให้การใช้ที่ดินไม่สามารถขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าและทำให้รูปแบบการใช้ที่ดินในลักษณะไร่เหล่านี้อาจหายไป โดยถูกปรับเปลี่ยนให้มีการใช้ที่ดินอย่างถาวรและได้เพิ่มความมั่นคงให้กับการใช้ที่ดิน ส่วนการตลาดนั้นมีการขยายตัวสู่พื้นที่อย่างต่อเนื่องเป็นผลให้ในยุคแรกมีการขยายพื้นที่การเกษตรทั้งพื้นที่นาและพื้นที่ไร่ประเภทที่สอง ปัจจัยทั้งสองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร โดยมีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินใน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบในเชิงพื้นที่ ระบบการเพาะปลูก และระบบการเกษตรบนพื้นที่เกษตรประเภทที่ไร่และที่นา พื้นที่เกษตรประเภทที่ไร่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในเชิงพื้นที่ที่มีรอบการหมุนเวียนในการใช้และการพักดินสั้นลงเพราะไม่สามารถทำไร่ในลักษณะไร่เหล่านี้อีกได้ โดยมีการผลิตในเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้นเน้นการปลูกพืชในระบบพันธสัญญาเพื่อการค้าเป็นหลัก ส่วนพื้นที่เกษตรประเภทที่นา มีการใช้พื้นที่ซ้ำกันทุกปีโดยเน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจมูลค่าสูงเช่นกระเทียมผสมผสานกับการปลูกพืชในระบบพันธสัญญาเป็นหลัก ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรเชิงพาณิชย์มีลักษณะแตกต่างกันไปตามฐานะทางเศรษฐกิจและระดับการถือครองที่ดิน โดยกลุ่มที่ถือครองที่ดินมากเน้นการใช้พื้นที่อย่างเข้มข้นในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก ส่วนกลุ่มถือครองที่ดินน้อยใช้พื้นที่ไม่เข้มข้นเน้นการปลูกพืชยังชีพควบคู่กับพืชพาณิชย์และเน้นการพักและฟื้นฟูดินด้วยพืชบำรุงดิน

ผลของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรในเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้นที่เป็นผลมาจากนโยบายให้ ส.ท.ก. และการขยายตัวของตลาดดังกล่าวทำให้รูปแบบสิทธิบนที่ดินถูกปรับเปลี่ยนไป การใช้ที่ดินเน้นระบบกรรมสิทธิ์และสิทธิเอกชนเป็นหลัก การใช้ที่ดินมีลักษณะการกีดกันพื้นที่ โดยกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีและถือครองที่ดินมากจะมีการกีดกันการใช้พื้นที่มากกว่าและเน้นการใช้ที่ดินอย่างเต็มที่ ส่วนกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีและถือครองที่ดินน้อยมีการใช้พื้นที่ในลักษณะกีดกันน้อยกว่า โดยยังยึดหลักความสัมพันธ์ทางสังคมที่ให้ผู้เช่าที่ดินอื่นสามารถเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินควบคู่กันได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่านโยบายให้ ส.ท.ก. จะเพิ่มความมั่นคงให้กับผู้ใช้ที่ดินและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินแต่หากระบบตลาดยังขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนไม่สามารถควบคุมได้ก็อาจส่งผลให้มีการใช้ที่ดินอย่างเข้มข้นต่อไปจนนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนในการใช้ที่ดินและสูญเสียที่ดินในที่สุด ทั้งนี้การศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินต้องศึกษาและมองการใช้ที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร และสิทธิบนที่ดินอย่างเชื่อมโยงและเป็นองค์รวม

Thesis Title	Changes in Highland Agricultural Land Use as Consequences of STK (So-Tho-Ko) and Market Expansion: A Case Study of Mae Tung Ting Village, Mae Sap Sub-district, Samoeng District, Chiang Mai Province
Author	Miss Jaruwan Intayote
Degree	Master of Science (Sustainable Land Use and Resource Management)
Thesis Advisor	Lecturer Dr. Sidthinat Prabudhanitisarn

ABSTRACT

This thesis explores the changes in highland agricultural land use as consequences of STK (So-Tho-Ko) and market expansion, as occurred at Mae Tung Ting Village, Mae Sap Sub-district, Samoeng District, Chiang Mai Province. The objectives of this study are 1) to compare the patterns of and the changes in land uses that result from the So-Tho-Ko policy and the expansion of market, 2) to explore the patterns of and changes in land utilization in agricultural purposes that result from the So-Tho-Ko policy and the expansion of market, and 3) to study the paradigm shifts regarding land rights that result from the So-Tho-Ko policy and the change in land utilization. There are five conceptual frameworks concerned in this study, which are the political ecology, the rights over land use and management of land, the expansion of market, the pattern of land use, and the factors that influence the land use patterns. Data collection employed both qualitative and quantitative aspects through questionnaire targeting each household, in-depth interviews with farmers who are stakeholders in land use, senior citizens, and community leaders, and participatory and non-participatory observations. The data were then processed to give an analysis of the changes in the patterns of land utilization for agricultural purposes.

From the comparison between the two phases of land use, i.e. before and after the implementation of the So-Tho-Ko policy and the expansion of market into the locality, it was found that both changes are decisive factors that had an impact on the patterns of land use, the

land utilization for agricultural purposes, and the paradigm of land rights. Firstly, the effect of the implementation of So-Tho-Ko policy resulted in the controlling of orchard land utilization and that the farmers could no longer extend their land use into the forest area, and effectively eradicating the orchard pattern of land utilization. Secondly, both factors resulted in the threefold changes of land utilization in terms of the area concept; planting system, and agricultural system. The lands had been used for either rice field or orchard. In the latter case, the change resulted in a shortened cycle of cropping and a shortened period of soil neutralization through inactivity because shifting cultivation was no longer a viable option. The plantation became strictly commercial, with farmers contracted for specific species of plants only. In the area designated for rice farming, the same space had been used repetitively over the years. High valued commercial species such as garlic had been planted alongside the contracted crops. However, the land utilization for commercial agriculture would vary, depending on the economic status and the amount of land borne by the land owner. Those with larger size of lands tended to use the land intensively with commercial farming: while those that owned smaller plots used the land less intensively but rather planted household vegetables alongside the commercial crops, and also allowed the land to recover through inactivity and growing soil-nutrient rich plants.

The effect of the change in land use pattern and the land utilization for intensive, commercial-oriented agriculture that resulted from the So-Tho-Ko policy and the expansion of market had also caused the change in the rights over the lands in those specific areas. The land use was now based entirely on the ownership and individual rights over the specific plot of land. People with superior economic status tended to impose exclusive rights over the land use and to use the land to the optimum results. On the contrary, people who were economically inferior and who own smaller pieces of land still shared inclusive rights over the land, simultaneously allowing others to make use of their land based on social relationship.

However, although the So-Tho-Ko policy would enhance better security to the land owner and have significant impact on land utilization, uncontrolled market growth would continue to result in increasingly intensive utilization of land, and eventually lead to unsustainable land use and soil exploitation. It is important that further study on the changes of land use should focus on an integrated study of land use, land utilization for agricultural purposes, and land rights.